

Григорій Лакота, єпископ

ПЕРШИЙ ДИРЕКТОР ПРЕСТОЛЬНОГО ХОРУ В ПЕРЕМИШЛІ

Про введення першого хору при престольній церкві в Перемишлі в 1829 р. писали з нагоди столітніх роковин перш за все наші музикологи. Освітлили вони ці перші змагання в церковно-музикальній області, згадали за незабутнього подвижника єпископа Івана Снігурського, енергійно-голосного о. Йосифа Левицького¹ та мало знаного щодо біографічних дат, а багато заслуженого композитора й першого директора престольного хору перемиського Альойзія Нанкого. Та лишилися деякі неясності й піднесені суперечності особливо щодо часу служби директора Нанкого при престольному храмі в Перемишлі та щодо ближчих умовин тієї служби й обов'язку, що його прийняв Нанке, людина іншого обряду й іншої народности.

В 110-літню річницю першого виступу цього церковного хору в празник Христового Воскресіння в катедральній церкві перемиській під управою незабутнього директора Нанкого, заподаємо тут дещо для пам'яті заслужених світлих мужів та кращого висвітлення цього церковного життя та музикального змагання нашого перед сотнею літ з горою, залишивши все, що досі достаточо вже висвітлене.

Альойзій Нанке, родом чех (а може німець) з Берна², що перебував якийсь час в Перемишлі*, обняв на запрошення єпископа Снігурського провізорично провід хорального співу при катедральній церкві перемиській в квітні 1829 р. По звиш півтора річній, успішній праці іменував його єпископ Снігурський грамотою з 1 грудня 1830 р., ч. 146, директором церковно-музичного заведення при катедральній церкві. Цьою грамотою визначив єпископ директорові Нанкому річну дотацію в квоті 400 зол. в. в.** платну місячними ратами секретарем єпископа та означив обов'язок директора, а саме уділяти в будні дні одну годину науки співу на переміну членам церковного хору і членам Дяко-учительського Інституту, а в неділі і свята на співаній Службі Божій проводити хоральним співом в престольній церкві. Ця грамота ставила Нанкому теж вимогу, щоб навчав і в церкві заподавав до співу тільки твори «в стисло греко-католицькому музичному стилі, що їх мелодія докладно згідна з високим смислом слів» це є твори згідні з духом обряду і молитви.

В грамоті сказано теж, що управу співу віддається йому без ніякого обмеження, його помічник і всі співаки мають безумовно повинуватися його зарядженням, а він сам залежний впрост від єпископа.

¹ Й. Левицький (1801–1860) – священик перемиської єпархії, висвячений 1825 р. До 1832 р. капелан єп. Івана Снігурського. Організатор перемиського катедрального хору. Автор статті *Історія введення музикального пінія в Перемишлі* з 1852, яку передруковуємо у нашому журналі (*під цифрами тут і далі прим. упорядника*).

² Тобто Брно, головне місто Моравії у Чеській Республіці.

* В цих часах Галичина знала добре чехів музикантів, що тут приїжджали, тому не дивно, що і композитор-диригент Нанке заїхав до Перемишля (*під * тут і далі прим. Лиська*).

** 400 золотих «віденської валюти» мали вартість 160 зол. «конвенційної валюти» або 168 зол. «австрійської валюти» (заведеної в 1858 р.).

В останньому уступі грамоти єпископ запевняє Нанкого, що на випадок його недуги буде [міг] далі побирати свою платню, бо єпископ має до нього довіря, що він своєю пильною і сумлінною ревністю всьо надолужить.

146/pr. ex [1]830 Нагадування. Нанке Алойзій призначений директором вокальної музики при катедральній церкві.

Панові Алойзію Нанке

Результати Ваших зусиль при тутешньому співацькому закладі від моменту коли Ви перейняли над ним керівництво (від квітня 1829 р.) є такі втішні, що Ви викликали не лише моє, але й загальне задоволення. А тому я почувуюся зобов'язаним при цій нагоді засвідчити Вам свою вдячність з тим, щоб Ви могли, як і раніше, працювати з таким живим запалом, призначаю Вас директором місцевого співацького закладу при тутешній катедральній церкві; з новоствореною посадою пов'язаний річний заробіток розміром 400 гульденів у віденській валюті. Ця платня (поділена на 12 рат) виплачуватиметься Вам моїм секретарем³ 1 числа кожного місяця. Ваші обов'язки полягають лише в тому, щоб давати годинні уроки співу співакам церковного хору та Інституту⁴ поперемінно щодня (за винятком неділь і святкових днів), а також з'являтися до церкви на велику службу в неділі та святкові дні, щоб керувати співом; бути присутнім на інших церковних відправах Ви не зобов'язані.

Ви мусите особливо взяти до уваги, що повинні вивчатися і відповідно виконуватися у церкві лише вокальні твори у строго греко-католицькому стилі співу, в яких мелодія відповідає високому змісту слів. Вам необмежено передається керівництво цим закладом; корепетитор і всі співаки повинні неодмінно виконувати усі Ваші розпорядження. Натомість Ви, з ласки своєї, лише від мене отримуватимете і виконуватимете цілеспрямовуючі ухвали.

Оскільки я сподіваюся, що Ви сповните мої очікування, сумлінно виконуючи вище роз'яснені обов'язки, то я даю Вам при цьому запевнення, що, у випадку, коли Ви, нехай береже Вас Бог, через хворобу не зможете виконувати своїх обов'язків, Ви все ж отримуватимете Вашу платню, позаяк я вірю, що Ви надолужите втрачене старанністю і своєю загальною ревністю.

Перемишль, 1 грудня.

Вислано і вручено 1 грудня 1830 р.*

Як видно з тієї грамоти тодішні перемиські організатори церковного хору мали добре розуміння вимогів такого хору і застереглися перед такими музичними мистецькими виводами світського напрямку, що притемнюють зміст святих слів і не згідні з їхнім духом.** Взнявши під розвагу чуже походження композитора-

³ Мова йде про о. Йосифа Левицького.

⁴ Мова йде про Дяко-учительський інститут у Перемишлі.

* Чорновик (реферат) тієї грамоти списаний власноручно в німецькій мові о. Йосифом Левицьким, секретарем єпископа Снігурського і організатором першого хору престольного. Заподаємо його тут в цілості. [З німецької переклав Андрій Ясіновський – В. П.].

** Це вимога загально-церковного характеру, що її жадає папа Пій Х у своєму motu proprio 22 листопада 1903 р. «Inter pastoralis officio».

диригента, старалися вони забезпечити теж властивості й духа греко-католицького обряду. Бачимо з цього, якого важкого й відповідального завдання піднявся Нанке.

Загально знане це, що літургічні композиції Нанкого прийнялися в нас і деякі співаються досі. Можна твердити, що першу поставлену умовину загально-церковного характеру Нанке додержав, бо респектував літургічний текст і написані для нас його літургічні твори музичні не затемнюють змісту слів це є розуміння й ваги літургічного тексту. Однак не можна цього в такому самому ступні сказати щодо другої поставленої вимоги Нанкому це є, щодо стилю й духа нашого літургічного співу. Бо це зрозуміле і майже необхідне, що в творах чужинця, яким був для нашого обряду Нанке, можна мати менші чи більші побажання, чи слушні застереження. Др. Станислав Людкевич усталюючи авторство літургічної композиції *Всяческая*, що її дехто уважав за твір Бортнянського, приписав її Нанкому головно тому, що знайшов в ній деякі неправильності наголосу чи закінчення, що їх міг створити хіба чужинець*. Справлені влучно др. С. Людкевичом деякі місця тієї композиції (особливе при словах: “в родися от Діви”) надали їй своєрідний, майже народний характер. Може не без підстави є і заміти деяких, що Нанке вніс до нашого церковного співу не своєрідні елементи, але треба признати йому його добру інтенцію та його вроджені здібності, що йому дозволяли легко достосовуватися до нових для нього, наших церковних вимог, що признавав йому може найбільше компетентний наш композитор о. Михайло Вербицький. Мабуть бодай деякі його літургічні композиції не уступають щодо наших церковно-обрядових вимог аналогічним творам інших наших галицьких композиторів церковних, як напр. про його *Слава – Єдинородний* (C-dur) висказався раз др. С. Людкевич. Але навіть його *Вірую* (E-dur – D-dur), що в деяких місцях може найбільше пригадує церковно-західні твори, співав залюбки на більші свята хор духовної семінарії у Львові ще перед 35–40 літами особливо за диригента, загально знаного і знаменитого баса-соліста, Віктора Лозинського (помер як священик в станиславівській єпархії). Пам’ятаю, як це *Вірую* Нанкого, відспіване в тодішніх часах могутнім хором духовної семінарії в костелі оо. Єзуїтів у Львові на нашій архієрейській Службі Божій, що відправлялася там по тодішнім звичаї в неділю мясопустну, викликало помітно незвичайне вражіння. Та як не будь було б з оцінкою творів Нанкого, що їх написав для нас, то його заслуга, що він розбудив у нас хоральний спів, лишиться у вдячній пам’яті в історії розвою нашого культурного життя.

Осібним рішенням поставив єпископ Снігурський вимогу, що цю виставлену грамоту, буде треба поново затвердити в грудні 1831 р. Знаємо з письма Нанкого, що його виставив в дні одержання номінаційної грамоти це є 1 грудня 1830 р. і в ньому годиться на поставлену вимогу.

147/рг. ex 830. (дописка єп. Снігурського).

Цим я засвідчую, що я отримав декрет від 1 грудня 1830 р., у якому мені передається посаду директора церковного співу і встановлюється річну оплату в розмірі 160 гульденів звичайними монетами; цей декрет повинен бути наново підтверджений Його

* Див.: Др. С. Людкевич: *Збірник літургічних і церковних пісень*. Львів 1922, ст. 59.

Високістю кир єпископом у грудні 1831 р., на що є воля Його Високості, якій я підкоряюся. Якщо Його єпископська милість не підтвердить цей декрет за всіма пунктами, то він більше не буде чинний і не матиме жодної сили. Що я це приймаю, засвідчую своїм підписом.

Перемишль, 1 грудня 1830 р.

Алойзій Нанке, директор закладу церковного співу*

Беручи під розвагу поставлену умовину в грамоті щодо вимог церковного співу та труднощі виконання її людиною чужого походження, легко зрозуміти цю обережність при прийнятті Нанкого до цього службового обов'язку. Мабуть по думці о. Йосифа Левицького ця здержлива обережність була потрібна.

Одержавши номінаційну грамоту, Нанке сповняв уряд директора церковного хору ледви один місяць, бо при кінці грудня цього самого року (1830) письмом до єпископа Снігурського попращався, звернувши грамоту. Причиною цього його кроку були непорозуміння між ним а о. Йосифом Левицьким на службовому підкладі, що мали місце впродовж якогось часу, а в грудні значно заострилися. Отець Левицький закидував Нанкому деякі занедбання в прийнятих обов'язках, чого Нанке не признавав та почувався ображеним може за шоретким способом поступовання о. Левицького**.

Лист Нанкого до єп. Снігурського писаний в німецькій мові без дати, на ньому дописка єпископа: Ad № 146/rg. ex 830. – assere die 30-ta 10-bris 830, pro notitia. – Зазначивши на вступі, що пращається з єпископом в невимовній пошані, що її завсіди мав і виявляв словами й ділами, Нанке заявляє, що він бачив вже 18 грудня, що неможливо буде вести йому управу цієї установи, бо хоча дістав від єпископа усні і писемні запевнення, що на дальше не потребує побоюватися ніяких ураз від о. секретаря, то це не сталося і він змушений мати переконання, що єпископ не має ніякого впливу на цього священика і що велика лагідність, людяність і доброта єпископа, що ними прив'язує до себе всі серця, йдуть внівець, зіткнувшись з цим нечемним успособленням, а що він переконаний, що єпископ є думки, що без о. секретаря не встоїться ця музична установа, то йому нічого не лишається, як тільки поручитися прихильності єпископа і переслати декрет. Залучаючи виказ уділюваної науки в грудні, Нанке заявляє, що до 18 грудня (від дня одержання декрету) він опустив тільки одну годину. Цього дня він рішився відійти але очікував ще відповіді від єпископа на його зажалення. Діставши відповідь, лишається при свому рішенні, бо від молодости звик до чемного обходження, як пристойть освіченій людині і його терпеливість скінчилася. Про свій відхід повідомляє теж крилошан.

До цього письма долучив Нанке на особному листку виказ годин науки в інституті в будні дні і управи хором в церкві в неділі й свята від 1 до 18 грудня і

* Западаємо це письмо в цілості [з німецької переклав Андрій Ясіновський – В. П.].

** Проф. др. З. Лисько. Початки музичного мистецтва в Галичині // *Наша Культура* (1936/12/ грудень), с. 820), а др. Федір Стешко каже, що не можна означити коли і з якої причини відійшов Нанке (Fedir Steško. *Čeští hudebníci v ukrajinské církevní hudbě*. V Praze 1935, с. 27).

каже, що він опустив тільки 1 годину 16 грудня, як був у графа Гумніцького, а 15 грудня прийшов на годину, але учні мали тоді службу в церкві.

Не знаємо чи і як оспорував о. Левицький це письмо Нанкого і пороблені йому в ньому закиди. Але сам Нанке признає, що він від 1 до 18 грудня, 6-го опустив годину, а 15-го теж не відбув години науки, що стало притокою до негодування о. Левицького. Мабуть деякі службові недотягнення Нанкого і в попередніх місяцях спричинили вагання в прийнятті його до сталої церковної служби (Нанке в цьому письмі до єпископа говорить про «das oftbesprochene Dekret») та поставлену вимогу поновного затвердження декрету по році.

З наших музикологів, що з нагоди столітньої річниці перемиського хору писали про Нанкого, досліджували теж причину уступлення Нанкого: др. Зиновій Лисько і др. Федір Шешко. Др. Зиновій Лисько догадується, що причиною уступлення Нанкого був «непогамований характер Левицького і якась інтрига».

Це письмо Нанкого і залишення служби єпископ прийняв до відома, Нанке відійшов, місце директора опорожнилося, а директора заступав басист хору, чех, Вінкентій Серсаві⁵. Але ця перерва довго не тривала, бо Нанке вже в 1831 р. обняв поновно цю службу в характері директора цюї музичної установи, що дається докати свідощвом для одного учня, що його виставив Нанке, як директор хору в 1831 р.*

Повернувши до служби Нанке сповняв її в характері директора хору (мабуть без ніякої перерви) ще в 1833 р., але в цьому році вдруге відійшов зо служби. Не дається точно означити, в котрому місяці він відійшов, але є певне, що в перших місяцях цього року Нанке вів свій уряд директора хору, бо 12 лютого 1833 р., в дні уродин цісаря, був Нанке на сніданні в єпископа, як це виразно зазначено в записнику видатків з 13 лютого 1833 р. Певне є теж, що на початку осени цього року Нанке вже не сповняв свого уряду при катедрі, бо у власноручно писанім єпископом Снігурським урядовім протоколі діяння вписано дня 17 вересня прохання катедрального баса і пізнішого наступника Нанкого, Серсавіого, за поновним прийняттям Нанкого на директора катедрального хору. Але Нанке вже до кінця 1833 року не повернув на свій уряд, бо в цьому протоколі читаємо, що дня 23 вересня 1833 р. вніс прохання на директора катедрального хору Теодат Кречунович і що його єпископ прийняв на цей уряд.

Цей дворазовий відхід Нанкого зо свого уряду спричинив труднощі в установленні часу його служби нашими музикологами, що старалися розслідити діяльність Нанкого при перемиській катедрі**.

⁵ В. Серсаві (Zrzavý) (1802–1853) – чеський композитор і диригент.

* Нанке написав власноручно свідощтво для 9-літнього хлопця Івана Коссакевича про його добрий сопран і достаточні здібності. Свідощтво з датою: Перемишль, 25 листопада 1831 р. з підписом Alois Nanke, Direktor der Gesangstalt. В шематизмі греко-католицької єпархії перемиської з 1831 р. нема згадки за Нанкого а тільки надруковано: Chorus sanentium cathedralis. Director cantentium vasat [Катедральний хор співаків. Посада диригента вакантна]. В часі друку шематизму, Нанке вже не сповняв служби, але не можна думати, що він в цілому році не сповняв обовязку директора хору, бо на ділі він в 1831 р. вернув до служби.

** Др. Зиновій Лисько, що старався основно й солідно розслідити діяльність Нанкого в Перемишлі, не знаючи про другий відхід Нанкого зо служби в 1833 р., думає, що прийняття

Кречунович управляв перемиським кафедральним хором тільки пів року і відійшов, а по його відході Нанке обняв опять провід кафедрального хору, як це заподав о. Йосиф Левицький. Цим разом цей його провід тривав тільки короткий час, бо він відійшов дефінітивно з цього уряду вже в 1834 р.

В шематизмі перемиської єпархії на 1835 р., директором кафедрального хору є вже Вінкентій Серсаві.

Нема потреби повторювати тут знані і виствітлені вже речі про Нанкого і кафедральний хор перемиський, треба хіба зазначити тут ще раз, що перший управитель хору перемиської катедри, Альойзій Нанке, це не звичайний собі диригент хору, але визначний композитор, якого ораторію давали в Берні й у Відні*. Про створений ним перемиський кафедральний хор писав похвально вже 1831 р. віденський часопис «*Neue theologische Zeitschrift*»^{***}.

Умова з Алойзієм Нанке про його обов'язки^б

146/pr. ex [1]830. Нагадування. Нанке Алойзій призначений директором вокальної музики при кафедральній церкві.

Панові Алойзію Нанке

Результати Ваших зусиль при тутешньому співацькому закладі від моменту коли Ви перейняли над ним керівництво (від квітня 1829 р.) є такі втішні, що Ви викликали не лише моє, але й загальне задоволення⁷. А тому я почуваюся зобов'язаним при цій нагоді засвідчити Вам свою вдячність з тим, щоб Ви могли, як і раніше, працювати з таким живим запалом, призначаю Вас директором місцевого співацького закладу при тутешній кафедральній церкві; з новоствореною посадою пов'язаний річний заробіток розміром 400 гульденів у віденській валюті. Ця платня (поділена на 12 рат) виплачуватиметься Вам моїм секретарем⁸ 1 числа кожного місяця. Ваші обов'язки полягають лише в тому, щоб давати годинні уроки співу співакам церковного хору та Інституту⁹ поперемінно щодня (за винятком неділь і святкових днів), а також з'являтися до церкви на велику службу в неділі та святкові дні, щоб керувати співом; бути присутнім на інших церковних відправах Ви не зобов'язані.

Кречуновича могло мати місце в зимі 1830/1831 р. (коли Нанке перший раз відійшов), та що о. Йосиф Левицький, що заподав, що прийняття Кречуновича відбулося в 1833 р. (*Історія введення музикального п'ня*. «Перемисьлянинь на 1853 р.») міг в датуванні цього факту помилитися. Див. Проф. др. З. Лисько: я. в., ст. 820. В наведеному місці треба б теж справити заподану др. З. Лиськом дату епідемії холери в Перемишлі, що панувала не в 1833 р., але від весни до пізньої осені 1831 р. Див. Записник о. Т. Лукашевського. [Про статтю сп. Г. Лакоти коротку замітку подав З. Лисько в журналі «Українська Музика» травень 1939. Ч. 3. С. 85-86, в розділі «Бібліографія», – В. П.].

* Див. Федір Стешко, я. в., ст. 24.

** Див.; *Neue theologische Zeitschrift* / herausg. von Joseph Pletz, Band. II. Wien 1831, с. 159 і наст.

^б Заголовок упорядника.

⁷ Про виникнення кафедрального хору писав о. Йосиф Левицький у статті *Історія введення музикального п'ня в Перемишлі* (передрук див. нашому журналі).

⁸ Мова йде про о. Йосифа Левицького.

⁹ Мова йде про Дяко-учительський інститут у Перемишлі.

Ви мусите особливо взяти до уваги, що повинні вивчатися і відповідно виконуватися у церкві лише вокальні твори у строго греко-католицькому стилі співу, в яких мелодія відповідає високому змісту слів. Вам необмежено передається керівництво цим закладом; корепетитор і всі співаки повинні неодмінно виконувати усі Ваші розпорядження. Натомість Ви, з ласки своєї, лише від мене отримуватимете і виконуватимете цілеспрямовуючі ухвали.

Оскільки я сподіваюся, що Ви сповните мої очікування, сумлінно виконуючи вище роз'яснені обов'язки, то я даю Вам при цьому запевнення, що, у випадку, коли Ви, нехай береже Вас Бог, через хворобу не зможете виконувати своїх обов'язків, Ви все ж отримуватимете Вашу платню, позаяк я вірю, що Ви надолужите втрачене старанністю і своєю загальною ревністю.

Перемишль, 1 грудня.

Вислано і вручено 1 грудня 1830 р.

Перемиські Єпархіяльні Відомости (1939/травень), с. 68–74; передрук: Блаженний Григорій Лакота, єпископ. *Зібрані історичні праці* / упоряд. Володимир Пилипович, вступ Марко Мельник [=«Перемиська бібліотека» Перемиського відділу Об'єднання українців у Польщі, т. IV]. Перемишль 2003, с. 193–200.

До друку приготував і примітки спорядив *Володимир Пилипович*

